

4. november 2025

Lahend nr 3184/21, 17982/21, 43852/21 ja 44600/21 – õigus eraelu austamisele

Vainik jt vs. Eesti

Artikkel 8-1

Asjaolud

Eesti vanglates jõustus 1. oktoobril 2017 täielik suitsetamise keeld. Kaebajad olid pikaajalised suitsetajad ja viibisid sel ajal vanglas. Eesti kohtud jätsid nende kaebused suitsetamise keelu peale rahuldamata. Riigikohus leidis, et suitsetamiskeeld on põhiseadusega kooskõlas.

EIK-sse pöördudes leidsid kaebajad, et suitsetamise keeld kas eraldiseisvalt või koos suitsetamisest loobumisega kaasnevate võõrutusnähtudega ja nende leevendamiseks ravi puudumisega kujutab endast piinamist ja ebainimlikku kohtlemist või tarbetut sekkumist nende eraellu.

EIK-sse pöördudes tuginesid nad artiklile 3 ja 8. Nad leidsid, et suitsetamise keeld kas eraldiseisvalt või koos suitsetamisest loobumisega kaasnevate võõrutusnähtudega (sealhulgas kaalutõusu, uneprobleemide, depressiooni ja ärevuse) ja nende leevendamiseks ravi puudumisega kujutab endast piinamist ja ebainimlikku kohtlemist või tarbetut sekkumist nende eraellu.

EIK seisukohad

Artiklid 3 ja 8

Kaebuste lubatavus

EIK leidis kaebuste lubatavuse kohta, et üks neljast kaebajast ei olnud Eestis kasutanud kõiki võimalusi oma õiguste kaitseks, mistõttu oli tema kaebus vastuvõetamatu. EIK märkis, et kaebajad ei olnud riigisiselt väitnud endal olevat võõrutusnähtusid või nende leevendamiseks ravi puudumist, mistõttu ei ole võimalik öelda, et suitsetamise keelamine oleks nende puhul ületanud artikli 3 kohaldamiseks vajalikku lävendi.

Arvestades „eraelu“ laia mõistet ja selle kohaldamise viisi oma kohtupraktikas, oli EIK valmis aktsepteerima, et suitsetamise valik – tegevus, mis ei ole vastustajariigis üldiselt keelatud – ja suitsetamisest loobumisega kaasnevate võõrutusnähtude leevendamiseks ravi osutamise küsimus võib kuuluda eraelu austamise õiguse materiaalsesse kohaldamisalasse. Seega oli artikkel 8 kohaldatav.

Kaebuste põhjendatus

EIK märkis, et käesolev kohtuasi oli esimene kord, kui EIK pidi hindama vanglas suitsetamise täieliku keelustamise mõju pikaajalise suitsetamisharjumusega kinnipeetavatele. Kohus leidis, et keeld oli sekkumine kaebajate õigusesse eraelu puutumatusesse, kuid leidis, et see oli „seadusega kooskõlas“ ja teenis õigustatud eesmärki kaitsta teiste tervist, kuna selle eesmärk oli kaitsta mittesuitsetavate vangide ja vanglapersonali tervist passiivse suitsetamise kahjulike mõjude eest. Lisaks nõustus EIK, et vangla turvalisus ja vanglaressursside tõhusam kasutamine võivad olla seotud õigustatud eesmärgiga ennetada korrarikumisi või kuritegevust.

---

¹ Lühiülevaates kajastatud lahendite valiku aluseks on EIK enda otsingumootoris avaldatud Legal Summary'd ja Eestiga seotud lahendid.

Suitsetamisvõime kaotust ei saa pidada vabadusekaotuse vältimatuks tagajärjeks eraelu austamise õiguse seisukohast. Lisaks, arvestades, et kõik kaebajad olid süüdi mõistetud ja kandsid oma vanglakaristust, ei saa suitsetamiskeeldu pidada vabadusekaotuse karistusliku elemendi lahutamatuks osaks. Kuigi liikmesriikidel on kohustus rakendada positiivseid meetmeid vangide kaitsmiseks passiivse suitsetamise kahjulike mõjude eest teatud asjaoludel, on EIK varem leidnud, et liikmesriikide vahel puudub sellise kaitse osas ühtne lähenemisviis või lahendus. Vaatamata ühtse lähenemisviisi puudumisele märkis kohus üldist rahvusvahelist suundumust rangema tubakatoodete tarbimise kontrolli poole, mille eesmärk on kaitsta inimesi tubakasuitsuga kokkupuute eest. See suundumus oli laias laastus ilmne ka vangla kontekstis. Kohtule kättesaadava võrdleva õiguse teabe kohaselt olid peaaegu kõik uuritud liikmesriigid astunud samme suitsetamise piiramiseks vanglates ja lubasid seda tavaliselt ainult selleks otstarbeks määratud aladel. Samal ajal ei peetud valdavas enamikus liikmesriikides vanglas tubakasuitsuga kokkupuutumise eest kaitsmiseks täielikku suitsetamiskeeldu vajalikuks.

Kuigi suitsetamine on harjumus, mis võib viia sõltuvuseni ja raskendada sellest loobumist, ei saa tegevust ennast pidada inimese identiteedi või eksistentsi hädavajalikuks või lahutamatuks osaks. Samal ajal võib otsust suitsetada – või mitte – vaadelda kui osa vabadusest teha valikuid oma keha ja tervise kohta. Tubakatoodete tarbimise leviku tõkestamise eesmärke vanglas tuleb tasakaalustada „Nelson Mandela reeglites“ ja Euroopa vanglareeglites sätestatud standarditega, mis rõhutavad, et vanglarežiimid peaksid püüdma minimeerida erinevusi vanglaelu ja vabaduses viibimise vahel. Sellega seoses kordas kohus, et vangidele omaste konventsiooniõiguste piirangud peavad olema põhjendatud julgeolekukaalutlustega või muude vangistuse vajalike ja vältimatute tagajärgedega või tulenema piisavast seosest piirang ja kõnealuse vangi olukorra vahel.

Eelnevat arvesse võttes ja märkides, et keeldu rakendati mitte ainult tervise kaitsmise eesmärgil, vaid ka korrariikumiste ja kuritegevuse ennetamise üldistes huvides, oli Eesti ametivõimudel vanglas suitsetamise küsimuse käsitlemisel märkimisväärne kaalutusõigus.

Kinnipeetavatel oli üldiselt jätkuvalt kõik konventsiooniga tagatud põhiõigused ja -vabadused, välja arvatud õigus vabadusele. Seega oli mõeldamatu, et kinnipeetav kaotas need õigused ainuüksi seetõttu, et ta oli süüdimõistmise järgselt kinnipeetud isik. Kaebajate õigus eraelu austamisele oli õigus, mida rõhutas isikliku autonoomia mõiste, mis põhimõtteliselt hõlmas võimalust teha valikuid oma elu ja tervise kohta. Kuigi vangid ei kaotanud oma õigust eraelule ja autonoomiale ainuüksi kinnipidamise tõttu, oli viis, kuidas nad said vanglas oma eraelu teostada, siiski märkimisväärselt piiratud. Võib väita, et juba niigi piiratud isikliku autonoomia kontekstis muutub valikuvabadus küsimustes, mida vangid said endiselt ise otsustada – näiteks kas suitsetada –, nende isikute jaoks veelgi väärtuslikumaks. Sellega seoses võib vangide vaatenurgast suitsetamist vaadelda mitte ainult ebatervisliku harjumusena, vaid ka ärevuse ja pingete leevendamise vahendina.

Suitsetamiskeeld kehtestati vangla sisekorraeeskirjade muudatustega, millele järgnesid Viru Vangla kodukorra muudatused. Keeld võeti vastu üldiste meetmetega ja see ei olnud suunatud konkreetselt kaebajatele. Keeldu ei olnud vastu võtnud Riigikogu, vaid see tulenes ministri määruse ja Viru Vangla kodukorra koosmõjust. EIK ei kahelnud Riigikohtu järelduses, et vangla sisekorraeeskirjades sisalduv keeld oli kooskõlas vangistusseaduse asjakohaste sätetega, millel see põhines, märkis ta siiski, et keeldu ei olnud otseselt parlamendis läbi vaadatud ega arutatud. Suitsetamiskeelu sotsiaalseid ja majanduslikke mõjusid ning selle põhiseaduspärasust analüüsiti vangla sisekorraeeskirjade ja Viru Vangla kodukorra muudatuste eelnõu seletuskirjas ning seejärel Riigikohtu poolt põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse raames. Sellega seoses näis siseriiklike ametivõimude proportsionaalsuse hindamine olevat keskendunud sellele, kuidas täielik suitsetamiskeeld – sekkudes küll omandiõigusesse ja vaba eneseteostuse õigusesse – aitas kaasa tervisekaitse ja vangla turvalisuse eesmärkide saavutamisele. Lisaks leiti, et vähem piiravaid vahendeid ei olnud võimalik kasutada või et

need ei oleks seatud eesmärgi saavutamiseks sama tõhusad kui täielik keeld. Suitsetajate vaatenurgast näis aga siseriiklik analüüs keskenduvat keelu piiratud (füüsilisele) mõjule võõrutusnähtude ning nõustamise ja ravi võimaluste osas. Sellega seoses näis siseriiklikust arutelust täielikult puuduvat arusaam isiklikust autonoomiast koos vangide valikuvabaduse olulisusega otsustada oma keha ja tervisega seotud küsimuste üle. Nagu nähtub vangla sisekorraeeskirjade muutmise määruse eelnõu seletuskirjast, peeti vangide suitsetamist pigem vangla subkultuuri väljenduseks kui valikuvabaduse teostamiseks.

Kuigi EIK tunnistas, et liikmesriikidel on vanglates suitsetamise reguleerimisel märkimisväärne kaalutusõigus, asus ta seisukohale, et see ei ole kõikehõlmav ega piiramatu. Kuigi rahvusvahelisel tasandil valitses üldine suundumus suitsetamise piiramisele ühiskonnas tervikuna, samuti suundumus suitsetamise piiramisele liikmesriikide vanglates, oli tubaka suitsetamine vabaduses viibivatele isikutele endiselt seaduslik ning vangla kontekstis esinevate piiratud näidete põhjal ei saa järeldada, et liikmesriikide vahel valitseks üksmeel suitsetamise keelustamise vajaduses vanglates. EIK tervitas jõupingutusi tervise ja turvalisuse kaitsmiseks, piirates mittersuitsetajate kokkupuudet passiivse suitsetamise ja muude suitsetamisega seotud ohtudega. Kohus tunnistas, et vanglates suitsetamise reguleerimise osas üldiste meetmete võtmise kaudu ei saa ametivõimudelt oodata suitsetamispiirangute proportsionaalsuse hindamist igal üksikul juhul. Siiski leidis EIK, et riigiasutused, kehtestades vanglates täieliku suitsetamiskeelu, hindamata selle olulisust ja mõju suitsetavate vangide isikliku autonoomia vaatenurgast, ei esitanud sellele ulatuslikule ja absoluutsele keelule asjakohaseid ja piisavaid põhjendusi ning ületasid seega konventsiooniga ette nähtud kaalutusõiguse piire.

EIK tuvastas artikkel 8 rikkumise (häältega 4:3).

Artikkel 41

Kaebajate nõude kohta hüvitada suitsetamise keeluga põhjustatud mittevaraline kahju rahas leidis EIK, et kuigi mingi kahju on tekkinud, piisab selle hüvitamiseks rikkumise tuvastamisest. Kohtukulude osas leidis EIK, et Eesti peab hüvitama kolmele kaebajale 1500 eurot kulude katteks.

Otsusele on lisatud kuue kohtuniku eriarvamused.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)

6. november 2025

Lahend nr 15956/23 – era- ja perekonnaelu austamine

Kyrian vs. Tšehhi Vabariik

Artikkel 8

Asjaolud

Kaebaja on bioloogiline isa lapsele, kes sündis 2013. aastal väljaspool abielu. Lapse seaduslikuks isaks sai lapse emaga abielus olev mees ning laps elas koos oma seaduslike vanematega. Kaebaja suhtles lapsega regulaarselt kuni 2016. aastani mitu korda kuus ning talle oli varem määratud suhtlusõigus.

2020. aastal otsustasid siseriiklikud kohtud seaduslike vanemate taotlusel jätta kaebaja ja lapse vaheline suhtlusõigus kehtestamata. Kohtud leidsid, et seni, kuni kaebaja ja seaduslike vanemate suhted olid konfliktis, ei olnud regulaarne suhtlus lapse parimates huvides. 2021. aastal taotles kaebaja taas suhtlusõigust, õigust lapsega kirjavahetuse teel suhelda lapse eestkostja kaudu ning õigust saada lapse seaduslikelt vanematelt regulaarset teavet lapse arengu kohta. Kõik taotlused jäeti rahuldamata.

EIK-sse pöördudes tugines kaebaja konventsiooni artiklile 8, väites, et riigisisesed kohtud rikkusid tema õigust era- ja perekonnaelu austamisele.

EIK seisukohad

Artikkel 8

EIK analüüsis esmalt, kas kaebaja suhe lapsega kuulub artikli 8 kaitse alla. Kohus märkis, et kaebaja ja lapse ema olid mitmeaastases suhtes ning vähemalt kaebaja vaatenurgast kavandati kooselu. Kaebaja oli lapse suhtes üles näidanud tõsist huvi ning lapse ema oli võimaldanud kohtumisi kuni 2016. aasta veebruarini. Kohus leidis, et kaebaja kavandatud suhe bioloogilise pojaga võib kuuluda perekonnaelu kaitse alla artikli 8 mõttes. Igal juhul puudutas lapse ja kaebaja vaheline õiguslik suhe olulist osa kaebaja identiteedist ning seega tema eraelu. Seetõttu kujutasid siseriiklike kohtute otsused kaebaja suhtlusõiguse piiramiseks ja teabe keeldumiseks lapse kohta vähemalt mingil määral sekkumist tema eraellu.

EIK hindas, kas sekkumine oli õigustatud ja kooskõlas artikli 8 nõuetega. Kohus leidis, et kuigi siseriiklike kohtute keeldumine kaebajale suhtlusõiguse andmisest oli tõsine sekkumine, oli see õigustatud. Tšehhi kohtud põhjendasid oma otsuseid sellega, et seaduses sätestatud tingimused suhtlusõiguse andmiseks, sealhulgas lapse püsiv emotsionaalne side ja kahju vältimise vajadus, ei olnud täidetud. Kohtud arvestasid lapse parimaid huve, lapse psühholoogilist seisundit, perekondlikke suhteid ning varasemaid katseid suhte stabiliseerimiseks. Lisaks rõhutas EIK, et riik oli täitnud oma kohustused, pakkudes kaebajale võimalusi perealase sideme arendamiseks ja võimaldades esitada oma argumendid vaidlusaluses menetluses, mistõttu oli siseriiklike kohtute sekkumine õigustatud ja tasakaalus.

EIK käsitles ka kaebaja õigust saada teavet lapse kohta. Kohus rõhutas, et teabe saamise õigus on autonoomne suhtlusvorm, mis võib eksisteerida sõltumatult isiklikust kontaktist, eriti juhul, kui otsene suhtlus ei ole lapse huvides. Siseriiklikud kohtud hindasid taotlust lapse parimate huvide ja seaduslike vanemate õiguste kontekstis ning jõudsid järeldusele, et teabe keeldumine oli õigustatud, arvestades lapse negatiivset suhtumist ja vanemate vastuseisu. Seega leidis EIK, et siseriiklike kohtute otsused tasakaalustasid õiglaselt vastandlikke huve ja olid põhjendatud.

Kaebus suhtlusõiguse osas tunnistati vastuvõetamatuks ja alusetuks. Samas kaebus teabe saamise keeldumise osas oli osaliselt vastuvõetav, kuid kohus leidis, et keeldumine oli põhjendatud lapse huvide kaitseks.

EIK ei tuvastanud seega artikkel 8 rikkumist.

Lahendile on lisatud üks eriarvamus.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)